Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice

Year-Book „Petre Andrei" University from Iasi
Fascicle: Law, Economic Science, Political Sciences
ISSN: 2248-1079

Coverd in: CEEOL, Index Copernicus, Ideas RePeC, Socionet, Econpapers

GENERAL AND PARTICULAR IN BALKAN NATIONAL STATES FORMATION

[*General și particular în formarea statelor naţionale balcanice*]

Niculae CRISTEA
Maria CRISTEA- STOEA

Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261

Published by:
Lumen Publishing House
On behalf of:
„Petre Andrei" University from Iasi

General and Particular in Balkan National States Formation

[General și particular în formarea statelor naţionale balcanice]

Niculae CRISTEA [1]
Maria CRISTEA- STOEA[2]

Abstract :

After World War I the main achievement of the general European process, within which the Great Union of 1918 is significant part, is related to the establishment of independent national states. Balkan National States underwent an extensive and lengthy achievement process for nearly 100 years, while ***nationalism*** *was in the forefront of the sociological culture. In the nineteenth century, also called the century of nationalities, in the Balkans started a competition for the influence area and political primacy. In this context of the general struggle for liberation and national ideals achievement, the Romanian specificity has as its existential roots the forty-eighters ideals and political deeds achievement, when talking about Cuza's election as a prince on the throne of the country in 1866, of the the Prussian Prince Carol of Hohenzollern- Sigmaringen as well as the completion of the unitary national state.*

From the great collective madness roar of the war, at the end of the world conflagration, most of the newly created Balkan states – the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Bulgaria, Albania, Greece, along with The Great Romania – have adopted constitutional monarchy regime, only Turkey chose the Republic of Mustafa Kemal.

Keywords:

nationalism, World War I, general and particular, constitutional monarchy, republic.

[1] Niculae CRISTEA - Prof. Dr., Colegiul Naţional „Iulia Haşdeu
[2] Maria CRISTEA- STOEA - Prof., Şcoala Gimnazială nr. 46 Bucureşti

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

După Primul Război Mondial principala realizare a procesului general european, în care se înscrie cu litere de aur şi Marea Unire din 1918, este legată de constituirea statelor naţionale independente. Statele naţionale balcanice au suferit un amplu şi îndelungat proces de formare timp de aproape 100 de ani, timp având în prim-planul culturii sociologice **naţionalismul.** În secolul al XIX-lea numit *secolul naţionalităţilor* în zona balcanică s-a declanşat o competiţie pentru influenţă zonală şi întâietate politică. În acest context al generalului circumscris luptei pentru eliberare şi împlinirea idealurilor naţionale, particularul românesc îşi trage seva existenţială din idealurile paşoptiste şi politica faptului împlinit, în alegerea ca domn a lui Cuza aducerea pe tronul ţării, la 1866, a principelui prusac, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen cât şi în întregirea statului naţional unitar.

Din tăvălugul nebuniei colective a războiului, la sfârşitul conflagraţiei mondiale, majoritatea statelor balcanice nou create – Regatul sârbilor, croaţilor şi slovenilor, Bulgaria, Albania, Grecia, alături de România Mare – au adoptat regimul monarhiei constituţionale, doar Turcia trecând la Republica lui Mustafa Kemal.

Keywords:
naţionalismul, Primul Război Mondial, general şi particular, monarhie constituţională, republică.

Configuraţia geo-politică a Europei după Primul Război Mondial s-a schimbat structural. În fond, prima conflagraţie mondială a secolului al XX-lea a început în Balcani. Târguiala de război a determinat relaţii şi luări de poziţii politico-militare diferite. În funcţie de interese, de promisiuni şi de pretenţii teritoriale, statele balcanice au acţionat în favoarea unuia dintre blocurile militare combatante, Aliaţii (Regatul Unit, Franţa, Rusia) sau Tripla Alianţă (Germania, Austro-Ungaria, Italia). După patru ani, în care în ciuda faptului că peninsula a fost doar un teatru secundar de luptă şi operaţiuni militare, în care Antanta şi Puterile Centrale caută sprijin şi poziţie militară şi strategică, tot aici, apare şi primul semn al încetării răboiului, când Bulgaria se predă, la 29 septembrie 1918 (Jelavich, 2006, p. 330). Aflate la pupitrul de comandă politică europeană, până în 1914, instituţii acceptate de majoritatea naţiunilor din lumea întreagă (Spelmann, 2005, p. 221), monarhiile multinaţionale ale Austro-Ungariei, Rusiei ţariste şi cel Otoman intră în colaps; Germania iese înfrântă „*în condiţiile în care niciun centimetru de pământ german nu fusese ocupat*", iar armistiţiul din 11

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

noiembrie 1918 se va transforma „*într-o capitulare necondiţionată, anulând şi toate avantajele –impresionante obţinute pe Frontul de Est*" (Boia, 2013, p. 32). Să nu uităm, că în plin război, Imperiul Habsburgic se spărsese - în mod neoficial - în componentele naţionale, în lunile octombrie-noiembrie 1918. În 1922, ultimele vestigii ale Porţii otomane dispar odată cu formarea şi recunoaşterea oficială a Republicii Turcia. Rusia Sovietică începe odată cu proclamarea URSS, în 30 decembrie 1922, o nouă epocă imperial-totalitară: comunismul.

Dispariţia acestor imperii a declanşat un proces general european, bazat pe principiul naţional de organizare a vieţii politice şi în zona balcanică. După secole, se înlocuia un concept de stat învechit, bazat pe organizarea în acelaşi spaţiu de locuire a mai multor naţionalităţi diferite ca limbă, cultură, civilizaţie, religie, tradiţii, putere economică, neegale în drepturi publice şi politice, cu conceptul unui stat modern, care se organiza aducând ca argumente naţionale dreptul istoric şi componenta lingvistică a populaţiei, iar ca argument internaţional, lansat de preşedintele american, Woodrow Wilson, dreptul la autodeterminare.

Principala realizare a acestui proces general european, în care se înscrie cu litere de aur şi Marea Unire din 1918, sunt statele independente [3], create pe criterii naţionale, în care România Mare, „*trebuia aşezată pe noi baze, ca urmare a modificării Constituţiei în 1917, a reformelor democratice înscrise în rezoluţiile de Unire adoptate în 1918, a noului său statut geopolitic*"[4] (Scurtu, 2001, p. 77).

Privind şi cealaltă tabără a învinşilor, istoricii constată că „*Tratatul de la Versailles o scotea unică vinovată pe Germania, ceea ce avea să dea naştere la resentimente puternice în această ţară. Ba mai mult, tratatul nu aborda problemele care conduseseră la declanşarea războiului. La sfârşit, Statele Unite au fost singura putere care nu a semnat tratatul...Tensiunile erau aproape la fel de mari la sfârşitul războiului ca la început*"(N. Barber, 2012, p. 354). În discuţia monarhie-republică ca regim politic democratic interbelic, analizând instabilitatea politică a epocii, reţinem şi un alt punct de vedere al istoricilor occidentali,

[3] La sfârşitul Primului Război Mondial se constituie state naţionale, precum: Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Austria, Ungaria, Cehoslovacia, prin unirea cehilor cu slovacii, Regatul sârbilor, croaţilor şi slovenilor, denumit Iugoslavia, din 1929, Albania, Bulgaria, Turcia.

[44] Prin unirea cu Basarabia, Bucovina şi Transilvania, România Mare devenea un stat de mărime medie pe Vechiul Continent, ocupând locul 8 ca număr de locuitori şi 10 ca suprafaţă.

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

care consideră „*Corupţia, necinstea şi incompetenţa erau caracteristicile principale ale republicilor democratice unde elitele politice manipulau voturile maselor într-o cursă fără sfârşit pentru obţinerea de diverse avantaje de partid*"(Anderson, 1977, p.100-118; Zeldin, 1973, p. 587-589).

Pentru a înţelege amplul şi îndelungatul proces de formare a statelor balcanice, finalizat în urma recunoaşterii internaţionale prin sistemul de pace versailles, din 1919, să întoarcem clepsidra istoriei. Să identificăm elementele socio-istorice şi politice ale construcţiei europene. În plan contextual, problematica naţională are în spate secole de istorie. O istorie încărcată de dominoul istoric al procesului de etnogeneză, de descendenţă istorică milenară în cazul românilor, de procesul de aşezare/sedentarizare în peninsulă a popoarelor de origine slavă, de tradiţia cultural-istorică de peste 4000 de ani a grecilor, de fenomenul convertirii la creştinismul bizantin, la cultul bisericii ortodoxe.

Secolul al XIX-lea numit secolul naţionalităţilor a produs schimbări majore în sud-estul Europei. Timp de peste 100 de ani, naţionalismul a acţionat activ în viaţa politică europeană, determinând mişcările liberale antimonarhice. În cultura sociologică, naţionalismul este considerat ca o precondiţie a cetăţeniei politice, economice şi sociale (Gellner, 1998, passim). În acele vremi istorice s-a impus ideea de naţiune şi centralizarea politică democratică, s-a dezvoltat sentimentul comunitar, prin care s-a evitat dezintegrarea Europei în războaie civile (Schulze, 1996, p. 86-91). În a doua jumătate a acestui secol, statele balcanice îşi exprimă sentimentul naţional prin izbucnirea unor insurecţii, revolte şi mişcări. Se afirmă conceptul de *naţionalism cultural* care a prins în această zonă istorico-geografică, compensând dezvoltarea economico-politică mai lentă a societăţilor balcanice (*Ibidem*, p. 167).

Secolul al XIX-lea ilustrează în Balcani o *stăpânire otomană* atotcuprinzătoare ce controla o populaţie majoritar creştină, stăpânire ce guverna pe baza unui sistem unic în Europa, cu un aparat administrativ unitar, numit de la Constantinopol, dar cu o comunitate creştină ce se bucura de o autonomie ridicată, racordată la milletul ortodox. În condiţiile slăbirii stăpânirii otomane în Balcani, în zonă se declanşează o competiţie între Rusia ţaristă, Imperiul bicefal austro-ungar şi Marea Britanie pentru influenţă zonală şi întâietate politică. Să menţionăm că în această raportare la evenimentele naţionale, Marile Puteri urmăresc realizarea unui echilibru în zonă, prin constituirea unui stat tampon. Astfel, în decembrie 1861, după acceptarea unirii depline a administraţiilor Principatelor Române,

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

Domnul Cuza proclama în faţa naţiunii: „*Români, s-a înfăptuit unirea şi s-a format naţiunea română! Trăiască România!*”(Riker, 1931, p. 340).

Particularul ce jalonează realizarea scopurilor naţiunii române se circumscriu idealurilor paşoptiste şi politicii faptului împlinit. În 1866, românii îşi alegeau un prinţ străin, pe Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, care preocupat de statura şi înrudirea sa princiar europeană, nu agrea să fie vasalul sultanului (Jelavich, 2006, p. 154). După întărirea puterii interne, Carol se putea dedica obiectivului naţionalismului român în relaţiile internaţionale: realizarea independenţei (*Ibidem*, p. 157-158). Astfel, războiul balcanic din 1877-1878 marchează o nouă etapă istorică în structura raporturilor geo-politice, strategice şi teritoriale din această zonă. Participarea României la războiul ruso-turc din 1877-1878, după dezastrul armatei ţariste de la Plevna, din iunie-iulie, prin trecerea comenzii operaţiunilor militare domnului Carol, a adus victoria creştinilor, iar „*...izbânzile militare au adus ca onor independenţa politică pentru România , condiţionată, în schimb, de rezolvarea doleanţelor Marilor Puteri, prin Congresul de la Berlin* (N. Cristea, 2011, p. 63). Casa Regală, prin glasul principesei Elisabeta, îşi exprima poziţia politică faţă de actul independenţei: „ *Războiul îţi va prinde bine în toate privinţele şi se va ridica într-un mod extraordinar poziţia ta în faţa Europei*” (*Memoriile regelui Carol I al României de un martor ocular*, 1995, vol. III, p. 279). În vălmăşagul de interese politice, Domnul Carol a demonstrat spirit practic şi a abordat cu mult discernământ şi diplomaţie problema restituirii celor trei judeţe din sudul Basarabiei. Suveranul a ştiut să abordeze acest moment cheie al politicului românesc, a înţeles că glasul ţărilor mici nu reprezintă o prioritate a Marilor Puteri, în raport cu interesele Rusiei în zonă (N. Cristea, 2011, p. 64).

Acelaşi principiu, al particularizării, îl putem identifica şi în intervenţia tardivă a Serbiei şi Greciei în acest război, în condiţiile încheierii armistiţiului din 31 ianuarie 1878, dintre Rusia şi Imperiul otoman. În noul context, creat de planul Rusiei de a constitui în Balcani un mare stat bulgar, exprimat prin Tratatul de la San Stefano, din 3 martie 1878, marile perdante ale acestei competiţii naţionaliste erau România, Serbia şi Grecia. Să reţinem şi punctul de vedere conform căreia în momentul numirii la comandă, Carol nu a specificat ce anume ar dori România în cadrul tratativelor de pace (Jelavich, 2006, p. 185).

Congresul de pace de la Berlin, din iunie-iulie 1878, prin recunoaşterea independenţei României, Serbiei şi Muntenegrului, a autonomiei Bulgariei, stabilea o bază juridică, diplomatică şi politică

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei” din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

sistemului statal modern în Balcani. Există puncte de vedere istorice care consideră că „*Realizarea unor existenţe naţionale de sine stătătoare de către majoritatea popoarelor din Balcani a coincis cu o nouă epocă de expansiuni imperiale din partea marilor puteri europene*" (Jelavich, 2006, p. 237). Dacă amintim şi statalitatea Greciei încă din 1829, constatăm că naţionalităţile est-europene îşi stabiliseră centre de putere în afara controlului direct al Porţii. La cumpăna anilor 1900, un element de generalitate este consemnat de forma de guvernare, *monarhie constituţională*, existentă în Bulgaria, Grecia, România şi Serbia.

O altă dinamică comună este dată de dorinţa de expansiune teritorială, de modificarea statu-quo-ului, prin rectificarea graniţelor, fie pe principii etnice, fie pe principii istorice. Grecia viza în această acţiune Macedonia la nord şi insula Creta la sud. România era nemulţumită pentru că a fost obligată să cedeze cele trei judeţe din sudul Basarabiei (Cahul, Bolgrad şi Ismail), primite de la forul european în 1856, în schimbul Dobrogei şi Insulei Şerpilor. Silistra, o zonă disputată de guvernele României şi Bulgariei, dădea câştig de cauză, datorită intervenţiei ruse, în iunie 1880, statului autonom bulgar. Serbia nu şi-a putut împlini obiectivele expansiunii naţionalist-teritoriale. Bosnia a fost predată Casei de Habsburg, iar în zona diplomaţiei balcanice, Rusia a sprijinit doar pretenţiile teritoriale ale Bulgariei. Treptat se constată o reorientare a politicii externe sârbe, ce aducea în prim plan soarta popoarelor slavilor sudici de sub stăpânirea Imperiului bicefal. În ceea ce priveşte politica externă bulgară, impusă de Ferdinand, nodul gordian l-a reprezentat problema macedoneană.

Ca particularitate în perioada antebelică, în politica externă a ţărilor din zona est-europeană, trebuie amintită şi dorinţa de împlinire teritorială. Iredentismul grec, sârb şi bulgar viza teritorii din componenţa Imperiului otoman. Profitând de revolta „junilor turci", în octombrie 1908, Ferdinand a proclamat independenţa Bulgariei şi şi-a asumat titlul de ţar. În schimb, Basarabia, Bucovina şi Transilvania, provincii prin care România îşi putea împlini visul unirii lui Mihai Viteazul, se aflau sub dominaţia puterilor creştine, Imperiul Rus şi Imperiul Habsburgic. Aceste condiţionări au forţat România să caute o alianţă politică care să o protejeze împotriva panslavismului rus. Îndemnată de cancelarul Germaniei, România încheie un tratat secret defensiv cu Austro-Ungaria,

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

în octombrie 1883, „*împotriva pericolului unei agresiuni sau chiar a unei cuceriri ruseşti*" (*1918 la români*, 1983, p. 428).

Credem că un aspect ce trebuie analizat se referă la problematica economică şi socială. În dinamica europeană, de căutare de noi pieţe de desfacere, de noi surse de materii prime, de noi investiţii, statele balcanice se înscriau la startul unei competiţii economice directe între Marile Puteri. Se oferă capital şi bunuri industriale contra alianţe politice. Se construiesc căi ferate. Primele drumuri de fier, Constanţa-Cernavodă şi Varna-Ruse, permit dinamizarea legăturilor între Marea Neagră şi Dunăre şi servesc interesele britanice şi austriece. În 1888, se realizează şi legătura dintre imperii: drumul Viena-Constantinopol.

În domeniul economic, generalul şi particularul se împletesc în industrie şi agricultură. Ca o caracteristică generală putem observa economia prioritar agrară, cu o agricultură ce se baza pe o tehnică agrară învechită, pe soluţia învoielilor agricole, pe mica gospodărie ţărănească lipsită de forţa economică de a produce pentru întreaga societate, pe lipsa de pământ a ţărănimii în ciuda procesului de împroprietărire; în România aceste coordonate se circumscriu prin creşterea marii proprietăţi agrare, procesul de divizare şi înmulţire a micilor proprietăţi ţărăneşti, sporirea numerică şi de avere a burgheziei săteşti şi scăderea suprafeţei domeniilor statului prin vânzarea de moşii (N. Cristea, 2013 b, p. 434-451).

În ceea ce priveşte industria ţărilor sud-est europene aceasta se baza, în general, pe capital străin, investiţiile proprii fiind insuficiente pentru a asigura prelucrarea materiilor prime. Să reţinem, prin prisma unor cerectări recente ale problematicii şi ideea conform căreia în zonă „cele mai remarcabile realizări au avut loc în România, mai ales din cauza dezvoltării industriei extractive petroliere, dar chiar şi aici locul industriei în ansamblul economiei rămânea foarte redus"(Jelavich, 2006, p. 240).

O altă dinamică a secolului al XIX-lea - numit de către unii cercetători şi „primăvara naţiunilor" (Dunkerley şi alţii, 2002, p. 61) – este identitatea naţională. Ca reprezentare, aceasta se identifică prin **simbol**, creat ca o reprezentare vizuală, verbală, istorică, ca o avere a fiecărei naţiuni, fie că este vorba despre steag, imn sau monedă naţională şi care, impuse de conducători, devin treptat simboluri culturale (Tartler, 2006, p. 81-82), şi construiesc puntea între trecut şi prezent (Kertzer, 1988, p. 95) şi funcţionează ca să creeze legături între cetăţeni (Cerulo, 1995, p. 16). Cercetând simbolurile româneşti, Grete Tartler ne propune ca elemente reprezentative: tricolorul şi stema, imnul naţional, matricea Daciei,

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

Columna, vatra, moneda naţională (leul – animal regal, simbol al puterii, de origine romană), personalităţi şi localităţi istorice, etc. (Tartler, 2006, p. 188-199).

La începutul veacului XX, în acest proces de redefinire a spaţiului geopolitic şi strategic balcanic, generalul şi particularul de împletesc organic. Asistăm la alungarea stăpânirii otomane din Balcani, cu excepţia oraşului Constantinopol şi a ţinuturilor dimprejur, la lupta pentru stăpânirea Macedoniei, la revoluţia junilor turci, la criza din Bosnia, la războaiele balcanice. Cea mai reprezentativă ilustrare a împletirii unui interes general –al alungării Porţii din Europa, iniţiată de Rusia şi dusă la îndeplinire de Liga Balcanică – cu interesele particulare, în stăpânirea Macedoniei, ale Bulgariei, Serbiei şi Greciei, războaiele balcanice se finalizează cu pacea de la Bucureşti. Tratatul din capitala României, încheiat în 10 august 2013, punea capăt celui de-al doilea război balcanic şi tranşa rivalităţile privitoare la teritoriile macedonene şi divizarea Albaniei. Tratatul marca promovarea intereselor proprii fiecărui stat balcanic, apariţia ultimului stat balcanic - Albania, fixarea graniţelor, cu mici ajustări valabile până în prezent. În acelaşi timp, considerăm că România a marcat punctul de vârf al politicii antebelice, devenind lider în Balcani, cu un prestigiu sporit, un sentiment de încredere în sine (Pavlowitch, 2002, p.184) prin impunerea Bucureştiului ca oraş al păcii balcanice, dar şi prin câştigul teritorial al Dobrogei de Sud (Cadrilaterul, cu judeţele Durostor şi Caliacra). Să reţinem şi rolul de mediator în temperarea revendicărilor foştilor aliaţi faţă de Bulgaria jucat de preşedintele Conferinţei de pace de la Bucureşti, Titu Maiorescu (Ciachir, Bercan, 1984, p. 444).

Un eveniment internaţional care a aprins fitilul Primului Război Mondial a fost asasinarea moştenitorului Casei de Habsburg, Franz Ferdinand, la Sarajevo, în ziua de 15/28 iunie 1914.

În acest context, regele Carol I a convocat Consiliul de Coroană. Însoţit de Ferdinand, regele a intrat în sala de muzică a Castelului Peleş, arătând un „misterios document". Era vorba de tratatul defensiv dintre România şi Austro-Ungaria, semnat la Viena - de miniştrii de externe - la 18/30 octombrie 1883. Tratatul secret cu Puterile Centrale a permis ieşirea ţării din izolarea internaţională a anilor 1878-1880, a evitat o înţelegere pe seama României între imperiile vecine (habsburgic şi rus), a constituit o pavăză în relaţiile diplomatice cu lumea europeană, a consolidat, prin vizitele princiaro-monarhice, poziţia dinastiei de Hohenzollern. Tratatul încheiat de rege şi contrasemnat de Ion C. Brătianu, în 1883, purta şi semnăturile premierilor în guvernarea cărora

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

fusese reînnoit: Lascăr Catargiu, D.A. Sturdza şi Titu Maiorescu (Kiriţescu, 1925, p.132-134). Presat de înscrisurile sosite de la curţile imperiale ale lui Franz Joseph al Austriei şi Wilhelm al II-lea al Germaniei, de respectarea normelor diplomatice şi condus de onoarea militară, Carol I a dat citire, surescitat şi emoţionat, documentului, declarând: „*Desigur că în aceste războiu vor fi învingători şi învinşi, dar e neîndoielnic că cei dinainte şi irevocabil meniţi să fie învinşi vor fi neutrii. Aşa fiind, după o matură chibzuinţă, convingerea mea adâncă e că datoria României e să execute tratatele ce o leagă de Tripla Alianţă*" (A.N.I.C., 1914, f.1).

Deşi a prezentat tratatul secret cu Puterile Centrale drept scutul României faţă de pretenţiile anexioniste ale Imperiului rus, Suveranul a respectat decizia Consiliului de Coroană: **neutralitate armată**. Monarhul a acţionat ca un rege constituţional, întrucât Carol I a înţeles „că România nu poate participa la război din cauza stării de spirit populare profund ostilă Austro-Ungariei, şi mai ales Ungariei...acest consiliu a fost modul regelui de a se justifica în faţa aliaţilor de la Viena şi Berlin pentru că nu se poate lua o decizie potrivnică liderilor politici şi opiniei publice din ţara sa (Cristescu, 2013, p. 264). Moartea regelui a deschis României calea de a merge împotriva Austro-Ungariei.

Primul Război Mondial a creat în Peninsula Balcanică un front secundar de operaţiuni militare. În timp ce pentru Marile Puteri, statele balcanice erau debuşeul necesar pentru întărirea spaţiului militar, ţările balcanice „doreau să-şi completeze procesul de unitate naţională, cu atât mai mult cu cât nu exista nici un adversar masiv în calea obiectivelor lor"(Jelavic, 2006, p. 330). În acest context al intereselor naţionale, statele balcanice aveau inamici diferiţi: Rusia, Imperiul Otoman, Austro-Ungaria. Obiectivele naţionale condiţionau angajamentele politice şi militare cât şi intrarea în război. Primul stat balcanic intrat in război a fost Serbia, la 15/28 iulie 1914. Trupele habsburgice au traversat râul Sava, intrând în forţă pe teritoriul sârbesc. Ultimul stat intrat în hora războiului a fost Grecia, în anul 1917.

În anii neutralităţii româneşti (1914-1915), opinia publică sprijinea propaganda intrării în război de partea aliatului tradiţional, prin prisma latinităţii cât şi a politicii diplomatice şi militare (Gorun, 2013, p. 572-585). La tron, după moartea Suveranului Independenţei, a urmat nepotul său, regele Ferdinand I. Regele a ales să lupte de partea Antantei împotriva Puterilor Centrale, lucru comunicat Consiliului de Coroană, în ziua de 14/27 august 1916. Acest fapt a avut ca efect excluderea din Casa Regală

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

de Hohenzollern şi renegarea sa: „*Cine ar fi crezut atunci că, doi ani mai târziu, singurul Hohenzollern care va mai domni va fi el?*" (Bibescu, 2000, p. 47).

În război, România şi Familia Regală au constituit o simbioză militaro-politică, cu o singură atitudine şi un singur ideal: unirea românilor din provinciile aflate sub dominaţie habsburgică, Bucovina şi Transilvania, cu Regatul. Demersurile diplomatice realizate de Ferdinand însoţite de scrisoarea adresată ţarului Rusiei, la 24 august 1916, nu au condus la rezultatele dorite şi aşteptate. (A.N.I.C., fond *Casa* Regală, 1916, f. 2, 1918, f. 1-3). Nerespectarea angajamentelor privind sprijinul acordat armatei române pe frontul din Transilvania şi Dobrogea, neefectuarea operaţiunilor militare de ajutor prevăzute, din Bucovina şi de la Salonic, de către Antanta, a avut ca rezultat dezastrul de la Turtucaia şi retragerea din Transilvania. După calvarul retragerii din Moldova, după impunerea condiţiilor de pace de către Puterile Centrale în cadrul Tratatului de pace de la Buftea-Bucureşti (7 mai 1918), nerecunoscut şi nesemnat de rege, a urmat Marea Unire. Unirea Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu Vechiul Regat, în 1918, realiza visul de veacuri al românilor şi se înscria într-un proces istoric general european. La Conferinţa de Pace de la Paris un rol de mare ţinută morală şi politică a jucat regina Maria care demonstrat implicare şi atitudine naţionalistă (Cristea, 2014, p. 33).

România a participat la război doar în momentul când a fost convinsă – în baza Convenţiei politice şi a Tratatului militar – că Antanta a recunoscut necesitatea împlinirii teritoriale prin unirea cu Transilvania şi Bucovina. Consiliul de Coroană, din 14/27 august 1916 consfinţea decizia deja luată de guvernul Brătianu de intrare în război împotriva Austro-Ungariei. Concomitent era trimisă în secret la Viena declaraţia de război. A doua zi, odată cu intrarea trupelor române în Transilvania, se publica textul scris de regele Ferdinand, intitulat „Proclamaţia către ţară", care chema la luptă: „*Însufleţiţi de datoria sfântă ce se impune, hotărâţi să înfruntăm cu bărbăţie toate jertfele legate de un crâncen război, pornim la luptă cu avântul puternic al unui popor care are credinţa neclintită în menirea lui. Ne vor răsplăti roadele glorioase ale izbândei*"(*Cuvântări de Ferdinand I, Regele României. 1889-1922*, 1922, p. 95-97). Concomitent, în cercurile politice româneşti se aştepta şi o clarificare a atitudinii SUA faţă de problemele istorice şi teritoriale ale ţării (Stanciu, 2010, p. 137-138).

Încheierea armistiţiului cu Germania, la 11/24 noiembrie 1918, nu a adus liniştea şi pacea în zonă, nu a însemnat practic încheierea războiului în Balcani. Grecia şi Poarta s-au duelat până în 1922. Sultanul a fost

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

detronat, la 1 noiembrie 1922, iar peste un an, la 29 octombrie 1923, Mustafa Kemal a proclamat Republica Turcia şi a devenit preşedinte al ţării. Negocierile de pace au condus la semnarea Tratatului de la Lausanne, în iulie 1923. Pe lângă pierderea Anatoliei de către Grecia, combatantele au fost obligate să accepte soluţia schimbului de populaţie: „*Această soluţie radicală a fost foarte dură, fiind, totodată, şi prima măsură de acest fel din epoca modernă*"(Jelavich, 2006, p. 365).

Armata română a ajuns să ocupe Budapesta, ca ripostă la atacul guvernului Bela Kun şi în încercarea de a pune capăt Republicii Ungare a Sfaturilor (Preda, cordonator, 1994, p. 290-291), la 4 august 1919, generalul Mărdărescu, comandantul trupelor din Transilvania, primind într-o atmosferă de calm, încredere şi simpatie defilarea trupelor (Mărdărescu, 1922, p. 158).

O altă problematică a perioadei de după război, enunţată diferit de Lucian Boia, în contrast cu istoriografia naţională, legată de România Mare, este diversitatea minorităţilor, „*România interbelică e ţara europeană cu cel mai larg evantai etnic, cultural şi religios*"(Boia, 2013, p.74), fapt care a condus la un curent naţionalist şi xenofob, în opinia autorului. În discuţia despre minorităţi, alţi cercetători consideră că niciun stat balcanic nu s-a preocupat de garantarea drepturilor civile ale acestora. Ba mai mult, aceste state care jucaseră rolul de minoritari în cadrul Imperiului Otoman, se opuneau acum, în perioada interbelică, întocmirii unei legislaţii în domeniu. În politica acestor state aceste minorităţi erau considerate „ *ca o sursă de slăbiciune naţională şi de subversiune*" (Jelavich, 2006, p. 370).

După război, lumea balcanică a primit sau a confirmat, cu excepţia Turciei republicane, ca formă de guvernare monarhia constituţională. O altă asemănare era legată de problematica economică a statelor balcanice, care se afla în strânsă interdependenţă cu stadiul subdezvoltării economice, în raport cu statele apusene. Să reţinem, în perspectiva timpului istoric, şi stabilitatea relativă a acordurilor teritoriale. După Al Doilea Război Mondial, în sud-estul Europei se realizează doar trei schimbări teritoriale: Basarabia este încorporată la Uniunea Sovietică, Cadrilaterul reintră în posesia Bulgariei, iar Istria, fără Trieste este anexată de Iugoslavia.

În opinia istoricilor care s-au ocupat de aspectul construcţiei statelor balcanice, pe ruinele Imperiului Otoman, un aspect deloc de neglijat se referă la încadrarea, în perioada interbelică, într-o stare de normalitate economică şi politică, în ciuda decalajelor şi tarelor moştenite. O normalitate la nivelul unor ţări dependente de capitalul străin, a unor

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

state prinse în joc de un sistem competitiv, aflate într-o poziţie geografică şi strategică de care erau interesate Marile Puteri. O normalitate asigurată de guverne naţionale care s-au străduit să asigure stabilitate unui sistem administrativ relativ disciplinat. O normalitate în care marea problemă socială şi economică era legată de redistribuirea pământului, prin împroprietărirea ţărănimii. O stare de fapt recunoscută în România, de Ferdinand, încă din vremea când era prinţ moştenitor: „ *o ţărănime solbodă, mulţumită şi tare, este unul din stâlpii cei mai puternici şi siguri al ţării*" (Diamandi, 1991, p. 17), dar şi prin citirea Mesajului regal, încheiat cu recomandarea rostită la deschiderea Parlamentului (la 9 decembrie 1916, în sala Teatrului Naţional din Iaşi): „ *ca la sfârşitul războiului să se înfăptuiască reformele agrară şi electorală pe temeiul cărora această Adunare Constituantă a fost aleasă*" (D.A.D., 1916, p.1-2).

Istoricii au luat în discuţie şi impactul sistemului politic de esenţă democratică în ţările balcanice. Adoptarea unor instituţii politice, cât şi elaborarea Constituţiei, ca element decisiv în conturarea unui model politic constituţional, rolul politic jucat de minora elită politică, stabilitatea acordurilor zonale/regionale, au condus la o normalizare a relaţiilor interbalcanice, dar şi la fricţiuni şi conflicte naţionale în problematica teritorială privind Cadrilaterul, Macedonia, Transilvania şi Basarabia.

Nu putem încheia raportul dintre general şi particular în formarea statelor balcanice fără a remarca consacrarea acestor noi identităţi naţionale. În acest context se cere evidenţiată concepţia oamenilor politici români de a impune un simbol: încoronarea Suveranului, eveniment care „ *să consfinţească pentru vecie unirea tuturor românilor sub sceptrul regelui Ferdinand*" (Bitoleanu, 1981, p. 59). Serbările Încoronării s-au impus ca un eveniment de ţinută socială, culturală, religioasă şi politică, remarcat atât în plan naţional cât şi cu ecou în viaţa mondenă dar având impact şi în presa internaţională. Acest moment marcant, în istoria neamului românesc, marca împlinirea profeţiei omului politic antebelic, Nicolae Filipescu, adresată lui Ferdinand: „*Sire, eşti trimisul lui Dumnezeu, ca să împlineşti visul uni neam. Vei fi cel mai mare voievod la ţării, împodobindu-te cu titlurile lui Mihai Viteazul, domn al Ardealului, al Ţării Româneşti şi al Moldovei*" (Scurtu, 1988, p. 170).

Concluzionând, viaţa statelor naţionale balcanice s-a circunscris unor noi coordonate şi raporturi de forţe, unor noi stăpâni ai dezvoltării economic-finaciare, al unei relative independenţe politice, al necesităţii găsirii unor aliaţi care să le apere şi protejeze interesele în schimbul legăturii ombilicale cu capitalul străin. Era caracteristica generală a statelor

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

mici, care se adăpau la izvoarele doctrinelor politice apusene, la programele/doctrinele socialiste, populiste, democratice, dar şi totalitare, interbelice.

Un alt punct de referinţă referitor la dinamica statelor balcanice raportată la deciziile politice ale sistemului de pace versailles este stabilitatea acordurilor teritoriale. În fond, Pacea de la Paris (1946-1947), încheiată după Al Doilea Război Mondial, nu stabilea decât trei rectificări teritoriale: anexarea Basarabiei, la noul stăpân politic şi ideologic al Europei Centrale şi Sud-Est euroepene, URSS, retrocedarea Cadrilaterului Bulgariei şi transmiterea Peninsulei Istria la Iugoslavia, fără portul Trieste.

Astăzi, mantia timpului ne obligă să realizăm o conexiune la realitatea politică contemporană, să apreciem ca un capitol de imagologie absolut necesar istoriei şi societăţii româneşti, să respectăm imaginea politică a monarhiei, să realizăm împlinirea mesajului regal al Regelui Mihai I de România: „***Să ne iubim ţara aşa cum este şi să luptăm să devină aşa cum trebuie să fie***"(Rădulescu, 1990, p. 26).

Bibliografie:

A.N.I.C., (1914), fond *Casa Regală,* dosar 41.

A.N.I.C., (1916), fond *Casa Regală*, dosar 26.

A.N.I.C., (1918), fond *Casa Regală*, dosar 28.

D.A.D. („Dezbaterile Adunării Deputaţilor"), (1916), nr. 1, şedinţa din 9 decembrie.

Cuvântări de Ferdinand I, regele României. 1889-1922, (1922), „Fundaţia Culturală Principele Carol", Bucureşti.

Memoriile regelui Carol I al României de un martor ocular, (1995), vol. III (1876-1877), Editura Machiavelli, Bucureşti.

1918 la români. Documente externe (1879-1916), (1983), vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Anderson, R.D., (1977), *France, 1870-1914*, Londra.

Barber, Nathan, (2012), *Istoria Europei Odiseea a 700 de ani, de la Sfântul Imperiu Roman la Uniunea Europeană*, Editura Curtea Veche, Bucureşti.

Bibescu, Martha, (2000), *Un sacrificiu regal, Ferdinand al României*, Editura Compania, Bucureşti.

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

Bitoleanu, Ion, (1981), *Din istoria României moderne 1922-1926*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Boia, Lucian, (2013), „*Germanofilii*" *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, Bucureşti.

Boia, Lucian, (2013), *De ce este România altfel?*, ediţia a II-a adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti.

Cerulo, Karen, (1995), *Identity designs, The sights and sounds of a nation*, Rutgers University Press, New Brunswick.

Ciachir, Nicolae, Bercan, Gheorghe, (1984), *Diplomaţia europeană în epoca modernă*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Cristea, Niculae, (2011), *Imaginea publică a monarhiei în România 1866-1947*, Editura Cavallioti, Bucureşti.

Cristea, Niculae, (2013), *Study regarding teh evolution of the agrarian estate in Romania between 1864-1918,* în *Journal of Academic Research in Econamics*, vol. 5, nr. 3, december.

Cristea, Niculae, (2014), *Regina Maria la Conferinţa de Pace de la Paris*, în „BIG EXPLORER", Editura Media Alert, Bucureşti.

Cristescu, Sorin, (2013), *Din culisele Consiliului de Coroană de la Sinaia (21iulie/3 august 1914)*, în *Românii în istoria Europei*, vol. I, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte.

Diamandi, S., (1991), *Galeria oamenilir politici*, Editura Gesa, Bucureşti.

Dunkerley, D., Bornemann, F., Hodgson, L., Konopacki, S., Spybey, T., Thompson, A., (2002), *Changing Europe: Identities, Nations and Citizens*, Rutledge, London, New York.

Gellner, Ernest, (1998), *Nationalism*, Weidenfeld and Nicolson, London.

Gorun, Hadrian, (2013), *Opinia publică românească şi Franţa la începutul Primului Război Mondial*, în *Românii în istoria Europei*, vol. I, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte.

Jelavich, Charles şi Barbara, (2006), *Formarea statelor naţionale balcanice 1804-1920*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.

Kertzer, David, (1988), *Ritual, politics and power*, Yale University Press, London.

Kiriţescu, Constantin, (1925), *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1918,* ediţia a II-a, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti.

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.

Mărdărescu, G.D., General, (1922), *Campania pentru desrobirea Ardealului şi ocuparea Budapestei (1918-1920)*, Bucureşti.

Pavlowitch, Stevan K., (2002), *Istoria Balcanilor 1804-1945*, Editura Polirom, Bucureşti.

Preda, Dumitru, Alexandrescu, Vasile, Prodan, Costică, (1994), *În apărarea României Mari Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, Bucureşti.

Rădulescu, Mihai, (1990), *O vizită la REGELE MIHAI I,* Editura Semnalul, Bucureşti.

Riker, T.W., (1931), *The Making of Roumania*, Oxford University Press, Oxford.

Schulze, Hagen, (1996), *States, Nations and Nationalism,* Blackwell, London.

Scurtu, Ioan, (1988), *Contribuţii privind viaţa politică din România. Evoluţia formei de guvernământ în istoria modernă şi contemporană*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Scurtu, Ioan, (2001), *Istoria românilor în timpul celor patru regi* (*1866-1947*), vol. II, *Ferdinand,* Editura Enciclopedică, Bucureşti.

Spellman, W.M., (2005), *Monarhiile între anii 1000 şi 2000*, Editura Artemis, Bucureşti.

Stanciu, Ion, (2010), *Aliaţi fără alianţă. România şi SUA (1914-1920),* ediţia a II-a, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte.

Zeldin, Theodore, (1973), *France, 1848-1945*, vol. I, Oxford.

Cristea, N., Cristea-Stoea, M. (2014). General and Particular in Balkan National States Formation [General si particular in formarea statelor nationale balcanice]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 247-261.